

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**Актуальні питання
корекційної та
інклюзивної
освіти**

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Харків
2020

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юрївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дроздик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотоверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Мураховська І. В. Корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	243
М'яснікова Г.В. Науково-методичне підґрунтя використання ігор в роботі по формуванню лексико-граматичної системи мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня.....	247
Нікітіна О.Є. Педагогічна корекція для подолання тривожності у дітей із заїканням.....	254
Ніханкіна О.В. Використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	259
Окорокова Т.Р. Морально-збагачені виховні ситуації, як засіб соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю.....	264
Переверзева І. Г. Формування мотиваційної готовності до навчання дітей із ЗПР.....	270
Петренко Г.В. Методологія та перспективи використання проектної технології на уроках природничого циклу та в позаурочний час в учнів з порушеннями зору.....	278
Полежак О.І. Виховна робота з дітьми з порушеннями зору у сучасних умовах (з досвіду роботи комунального закладу «Харківська спеціальна школа імені В.Г.Короленка» Харківської обласної ради).....	284
Примаченко О.А. Особливості фонетико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	290
Пуляєва Д.О. Розвиток мовлення засобами альтернативної комунікації у дітей з розладами аутичного спектру в процесі соціальної адаптації через реалізацію іноваційних реабілітаційних та корекційно-педагогічних технологій в системі спеціальної та інклюзивної освіти.....	294
Сердюченко Т.С. Арт-терапія, як засіб психологічної реабілітації сім'ї, яка виховує дитину з психофізичними порушеннями.....	300
Серебряннікова Є.П. Методики та прийоми подолання дисграфії та дислексії у дітей молодшого шкільного віку.....	307
Сидоренко О.В. Особливості формування мовлення у дітей раннього віку з синдромом Дауна.....	311
Сидоровська І.А. Особливості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	315
Сороченко К.А. Формування мовлення дітей дошкільного віку зі зниженим слухом.....	320
Тарасюк А.І. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із сенсорною алалією.....	324
Тугай С.Ю. Ключові аспекти логопедичного обстеження молодших школярів з РАС.....	329
Туріщева Л.В. Корекція мислення учнів із затримкою психічного розвитку у процесі конструювання.....	334
Филипова П.С. До питання активізації мовлення у дітей з моторною алалією.....	338

**КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО
МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ
МОВЛЕННЯ ІІІ РІВНЯ.**

Розвиток і корекція мовлення посідає одне з центральних місць у системі спеціальної дошкільної освіти. У статті проаналізовано методики спрямовані на корекцію зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення ІІІ рівня.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, зв'язне мовлення, корекційне навчання.

Постановка проблеми. Значний відсоток серед мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку припадає на загальне недорозвинення мовлення. Специфічною особливістю ЗНМ є порушення усіх сторін мовленнєвої системи: фонетико-фонематичної, лексико-граматичної та зв'язного мовлення. Саме зв'язне мовлення має соціальну значущість у формуванні особистості, а також в ньому реалізується комунікативна функція мови та мовлення. Тому, розвиток зв'язного мовлення дітей із ЗНМ потребує пошуку нових підходів та удосконалення існуючих методик корекційної роботи, відповідно до вимог часу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемою формування лексичної сторони мовлення у дітей з ЗНМ займались О. Мастюкова, Н. Жукова, Т. Філічева, Г. Чіркїна, Т. Туманова та ін.

Дослідженням процесу засвоєння лексики і граматики рідної мови дітьми із загальним недорозвиненням мовлення займались, такі вчені, як: Р. Лалаєва, Р. Левїна, В. Селїверстов, В. Тарасун, Т. Філічева, Г. Чиркїна, О.Шахнарович та інші.

Дослідження В. Глухова, Т. Філічевої, Н. Чевелевої довели, що опанувати навичками зв'язного мовлення дітям із загальним недорозвиненням мовлення можливо лише в умовах цілеспрямованого навчання.

Мета статті. Проаналізувати корекційні методики спрямовані на подолання загального недорозвинення мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад матеріалу дослідження. Професором Р. Левіною були умовно виділені три рівні ЗНМ. Перший і другий характеризується більш глибокими порушеннями мовлення, а третій рівень – наявністю розгорнутого фразового мовлення з недоліками розвитку фонетики, лексики і граматики.

Процес формування зв'язного мовлення у дошкільному віці відбувається поступово і пов'язаний з ускладненням діяльності дитини та формами спілкування з оточуючими [3].

Монологічне мовлення є особливим видом мовленнєвої діяльності і відрізняється специфікою виконання мовних функцій. У ньому використовуються і узагальнюються такі компоненти мовної системи, як лексика, способи вираження граматичних відносин, формотворення і словотворення, а також синтаксичні засоби. Разом з тим в ньому реалізується задум висловлювання в послідовному, зв'язному, навмисно спланованому викладі. Реалізація зв'язного розгорнутого висловлювання передбачає утримування в пам'яті складеної програми на весь період мовного повідомлення, задіяння всіх видів контролю над процесом мовленнєвої діяльності (поточного, наступного, попереднього) з опорою як на слухове, так і на зорове (складання розповіді за наочним матеріалом) сприймання. У порівнянні з діалогом, монологічне мовлення більш контекстне і викладається в більш повній формі, з ретельним добором лексичних засобів і використанням різноманітних, в тому числі складних, синтаксичних конструкцій. Найважливішими якостями монологічного мовлення є його послідовність, логічність, повнота і зв'язність викладу, композиційне оформлення, які в свою чергу впливають на його контекст і безперервність [3].

Наразі існує багато авторських систем корекційного впливу при загальному недорозвиненні мовлення (Г. Чиркіна, Т. Філічева, Т. Туманова, Н. Жукова, Ю. Рібцун та ін.). Кожна з цих методик підходить для вирішення

проблем корекції навчання та виховання дітей з ЗНМ. Практичне призначення авторських систем та програмно-методичних розробок відображує різні підходи до формування зв'язного монологічного мовлення у дітей із ЗНМ.

В програмі корекційного навчання дітей із ЗНМ Г. Чиркіна, Т. Філічева передбачається формування зв'язного мовлення у відповідності до періодів навчання. Для досягнення цієї мети автори рекомендують проводити роботу за такими напрямками: робота зі словотворенням, навчання самостійним описам предметів, навчання розповідання за серією сюжетних картинок, заучування віршів, навчання переказу художніх текстів.

При навчанні дітей побудові розгорнутого висловлювання необхідно формувати у них елементарні знання про структуру тексту (початок, середина, кінець), уявлення про зв'язки між реченнями і структурними частинами висловлювання. Саме цей показник (засоби зв'язку між реченнями) виступає як одна з важливих умов формування зв'язності мовного висловлювання. У навчанні дошкільнят побудові зв'язних текстів необхідно розвивати вміння розкрити тему і основну думку висловлювання, озаглавити його.

Р. Левіна зазначає, що особливу увагу слід приділяти розвитку зв'язного монологічного висловлювання як засобу спілкування. З цією метою рекомендується включення контекстного мовлення в різні процеси діяльності, наприклад спостереження за навколишнім середовищем або трудовою діяльністю [3].

В програмі Л. Трофименко, корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ III рівня дошкільного віку відбувається за такими напрямками: 1) формування і розвиток імпресивного мовлення; 2) формування і розвиток експресивного мовлення. У першу чергу зазначені напрями необхідно відпрацьовувати на рівні речення, а потім – зв'язного висловлювання з декількох (2-3) речень [1].

У старшому дошкільному віці у дітей із ЗНМ формування мовних засобів зв'язного висловлювання спрямоване на удосконалення та розвиток сприймання зверненого мовлення, його розуміння та на формування навички

самостійного мовлення у процесі відповідей на запитання, складання висловлювань з опорою на наочність та без неї.

Розвитку зв'язного монологічного мовлення у дітей з ЗНМ III рівня сприяє методика навчання складання розповіді за серіями сюжетних картинок. Даний вид розповідання розвиває уміння побудувати сюжетну лінію розповіді, формує уявлення про його структуру, спонукає до пошуку образів і встановлення зв'язності у тексті. Процес складання розповіді за серією сюжетних картинок тісно пов'язаний з мисленням дитини. Вміння зрозуміти зміст серії картинок це результат складної роботи аналітико-синтетичної діяльності кори головного мозку.

Розповідь за серією сюжетних картинок має велике значення для розвитку навичок самостійного висловлювання. Серії картинок допомагають дитині встановити послідовність подій. Складання розповіді за серією сюжетних картинок сприяє уточненню значення відомих дитині слів і засвоєнню нових. Ці нові слова запам'ятовуються не механічно, а в процесі активного використання [2, с.226].

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Виходячи з вищезазначеного, ефективність корекційного навчання забезпечується послідовним розвитком форм зв'язних мовлення за двома напрямками: від діалогічних до монологічних, від репродуктивних до продуктивних (творчих) форм. Організація навчання дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня передбачає формування умінь планувати власне висловлювання, самостійно орієнтуватись в умовах мовленнєвої ситуації, самостійно встановлювати зміст власного висловлювання.

Список в використаних джерел:

1. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, вид. 3-є, перер. та доп. – Київ: Видавничий дім Слово с.168, 184.

2. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: Монографія / Трофименко Л.І.-Київ, 2014 – 144 с.

3. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. За ред.. М. К. Шеремет. _ К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.

М'яснікова Г.В.

НАУКОВО–МЕТОДИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИКОРИСТАННЯ ІГОР В РОБОТІ ПО ФОРМУВАННЮ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СИСТЕМИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗНМ ІІ РІВНЯ

Стаття містить результати вивчення наукових джерел та методичних розробок стосовно використання ігор в роботі по формуванню лексико-граматичної системи мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ.

Ключові слова: ігрова діяльність, дидактичні ігри, загальний недорозвиток мовлення, лексика, граматика.

Постановка проблеми. Джерела і чинники розвитку мовлення дитини і його лексико-граматичної системи різноманітні, і відповідно різноманітні педагогічні умови, методи, засоби і форми педагогічного впливу.

Мовленнєве спілкування в дошкільному віці здійснюється в різних видах діяльності. Перш за все, розвиток відбувається в контексті провідної діяльності – в грі. Для мовленнєвого розвитку використовуються всі види ігрової діяльності.

Для дітей з ЗНМ формування лексико-граматичної системи в грі є найсприятливішим та гармонійним, тому підбір та застосування різноманітних ігор в корекційній роботі стає нагальним питанням організації такої роботи. В таких умовах важливим показником якості роботи логопеда стає варіабельність в підборі ігор і можливість спеціаліста адаптувати матеріал до потреб та уподобань дитини не лишаючи поза увагою цілі корекційної роботи.

Аналіз досліджень і публікацій. Автори, які досліджують питання розвитку мовлення у дітей з ЗНМ (Н. Жукова, Р. Лалаєва, Л. Лопатіна, І. Мартиненко, Н.Серебрякова, О. Назарова, Ю. Рибцун, В. Тищенко, Л.